Анна Коженьовська-Бігун

УДК 821.161.2-2.09„19 ”

ОЛЬГА КОБИЛЯНСЬКА ЯК ГЕРОЇНЯ ДРАМАТУРГІЇ ХХ СТОЛІТТЯ (НА МАТЕРІАЛІ П'ЄС „БІЛА ЛІЛІЯ” ЯРОСЛАВА ЯРОША І „Я УТОПИЛАСЯ В ТОБІ” СВІТЛАНИ НОВИЦЬКОЇ)

Анна Коженьовська-Бігун. Ольга Кобиянська як героїн драматургії ХХ століття (на матеріалі п’єс „Біла лілія” Ярослава Яроша і „Я утопилася в тобі” Світлани Новицької).

У статті зіставляються дві сучасні п'єси, присвячені Ользі Кобилянській, написані двома авторами з абсолютно відмінним мистецьким світоглядом. Звернено увагу на спосіб зображення героїні на тлі чоловіків, важливих для її творчого і приватного життя: Василя Стефаника і Осипа Маковея. Досліджено також структуру драматичних текстів, пов’язаність їх із листуванням письменників та їхніми прозовими творами.

Ключові слова: *Ольга Кобилянська, Василь Стефаник, Осип Маковей, Світлана Новицька, Ярослав Ярош, сучасна драматургія.*

Анна Коженевская-Бигун. Ольга Кобылянская как героиня драматургии ХХ века (на материале пьес „Белая лилия” Ярослава Яроша и „Я растворилась в тебе” Светланы Новицкой).

В статье сравниваются две современные пьесы, посвященные Ольге Кобылянской, написанные двумя авторами с абсолютно различным художественным мировоззрением. Обращено внимание на то, как изображена героиня на фоне мужчин, имеющих важное значение для ее творческой и частной жизни: Васыля Стефаныка и Осыпа Маковэя. Исследовано также структуру драматических текстов, связанность их с эпистолярием писателей и их прозой.

Ключевые слова: *Ольга Кобылянская, Васыль Стефанык, Осып Маковэй, Светлана Новицкая, Ярослав Ярош, современная драматургия.*

Anna Kozheniovska-Bihun. Olha Kobylians’ka as a hero of twentieth-century drama (based on plays „White lily” by Jaroslav Jarosh and „I’ve drowned in you” by Svitlana Novyc’ka).

The author compares two theatrical plays devoted to Olha Kobylianska by two authors who represent completely different artistic outlook. She emphasizes the way the main character is presented on the background of two man who were very important for her professional and private live: Vasyl Stefanyk and Osyp Makovey. She analyzes structure of the text which are combined with the writers' correspondence as well as their prose works.

Key words: *Olha Kobylianska, Vasyl Stefanyk, Osyp Makovey, Svitlana Novycka, Yaroslav Yarosh, contemporary drama.*

„Біла Лілія” Ярослава Яроша і „Я утопилася в тобі” Світлани Новицької – це п'єси двох сучасних драматургів, присвячені постаті Ольги Кобилянської. Перша написана у 1984 році, друга – в 1998-му. З ідейної точки зору вони дуже подібні, хоч виразно видно різний авторський стиль і темпераментність. Я. Ярош презентує класичний, можна сказати, навіть консервативний підхід як до драматургії, так і до своєї видатної героїні. С. Новицька – це авторка, знана своєю чутливістю на гендерні нюанси, для якої праця з таким персонажем, як Ольга Кобилянська, стає приводом до ширшої розповіді про кондицію і мотивацію постаті жінки.

Метою цього дослідження є аналіз двох різних літературних історій про приватне і професійне життя Ольги Кобилянської, запропоноване двома авторами з абсолютно відмінним мистецьким світоглядом.

Обидві драми починаються з інтродукції, у якій представлено героїв та джерела літературного матеріалу, використаного у п'єсах. „Біла Лілія” має підзаголовок: „Ольга Кобилянська і Василь Стефаник. П’єса в листах і новелах на три частини з прологом та епілогом” [2, с. 113], „Я утопилася в тобі” – : „Історія кохання О. Кобилянської та О. Маковея у творах і листах” [1][8]. Отже, відправна точка обох текстів дуже схожа – це чоловічо-жіночі взаємини двох сильних літературних особистостей, вичитані з таких матеріалів, як їхнє листування та творчість. Антураж, у який автори вводять читачів, теж майже однаковий і нагадує паралельні світи. Я. Ярош пише у ремарці: „Зліва сцени – вишуканий письмовий стіл. На ньому – рукописи, книжки, різноколірні і неоднакові за величиною конверти. За столом – крісло з високим різьбленим опліччям. Трохи збоку стола – зручне м'яке крісло (фотель) із темно-синім чи смарагдовим плюшевим сидінням. Це робочий кабінет Ольги Кобилянської в Чернівцях. Дещо позаду, ближче до центру сцени, – лавка в лісі. Збоку лавки

[8] З огляду на недоступність авторові статті збірки С. Новицької „Відкривається завіса”, де було опубліковано п'єсу „Я утопилася в тобі”, і послугування машинописом, надісланим цією письменницею, у покликаннях зазначається тільки порядковий номер у бібліографії, без вказівки на сторінку.

лежить кілька гілок із жовтим кленовим листям” [2, с. 113–114].

А ось початкова ремарка у С. Новицької: „На сцені – кімната письменниці. В лівому кутку – рояль з маленьким стільчиком. Ближче до середини – невеликий письмовий стіл, на якому лежать листи, книжки та інше. Біля столу – стілець. За столом прочинене вікно, крізь яке видно гори і ліс. Ліс виходить за раму вікна, збільшується, виростає, заповнюючи собою правий бік сцени. Десь там (з правого боку) лежить велике повалене дерево, яке може використовуватись як лава, абощо” [1].

Отже, спільні елементи (сценографія та текст, побудований на листах і фрагментах прози) справляють враження, що маємо справу з дуже подібною літературою. Що ж тоді відрізняє ті твори? На мою думку, це два основні, можна сказати, ідеологічні елементи. Перший – це авторський підхід до героїв, передусім до Ольги Кобилянської, і філософський дискурс цієї постаті. Другий – це спосіб, у який співдіють між собою тексти-цитати з різних джерел, що у п'єсах стають інтертекстом.

1. 0. *Dramatis personae*

Я. Ярош буквально називає дійові особи драми: Ольга Кобилянська, Василь Стефаник та подає навіть їх точні дати народження й смерті. С. Новицька пише: „Вона” та „Він” і таким чином, не зводячи свою розповідь виключно до пристрасті між двома конкретними особами, винятковими через свій літературний потенціал, надає їй універсального виміру. У тексті, наче у середньовічному мораліте, вони стають представниками кожної жінки і кожного мужчини, своєрідними сучасними everyman-ами. Водночас це натяк на твір самої Ольги Кобилянської „Він і вона”, де кокетливий діалог і любовна гра відбуваються не між конкретними людьми, а радше представниками певних психічних і суспільних конструкцій, під якими могло б підписатися багато тогочасних коханців.

Заголовок п'єси Я. Яроша вочевидь також не вільний від літературних асоціацій. „Біла лілія” має джерелом оповідання „Valse melancholique” і стає своєрідним лейтмотивом п’єси, який, за задумом автора, має бути символом письменниці. Причому у п'єсі на первісну асоціацію з символікою білої лілії як чистоти і невинності накладається ще притаманне як для самої творчості О. Кобилянської, так і для аналізованого тесту Я. Яроша, відчуття меланхолії і швидкоплинності людського життя. Тобто, „біла лілія” – це цінність, яка пропала з ходом часу. Героїня каже: „Нема вже цвіту лілії. Чистого, безкорисного. Загинув. І як я вже у „Valse melancholique” писала: „...Одні лілії не оживають вдруге” [2, с. 122].

Тексти драм так сконструйовані, що зосереджуються не стільки на викладі конкретних історій, скільки на спробі зрозуміння мотивацій героїв. В обох випадках авторський наголос поставлений на дослідженні постатей. На перший план висуваються так звані *dramatis personae*. Але аналіз особистостей ускладнюється тим фактом, що маємо справу не з суто абстрактними постатями, а з такими, які мають своє першоджерело у конкретних історичних персонажах. І навіть якщо скористаємося пропозицією німецького дослідника Манфреда Пфістера, щоб не об'єднувати сценічної постаті і реальної особи [3, с. 201], все одно наша пам'ять весь час буде обтяжена асоціацією з реальною Ольгою Кобилянською, реальним Василем Стефаником і реальним Осипом Маковеєм. Це має практичне значення, бо наше знання життя і праці письменників, а також наші приватні ставлення до їх позатекстового образу будуть неодмінно проектуватися на інтерпретацію драматичних творів. У випадку обох п’єс збережені принципи антропоміметизму. Отже, вони – наслідування історичних постатей з усіма притаманними для мімезису рисами, у т. ч. з відповідною селекцією елементів представленого світу. Оскільки літературний твір, навіть найбільш реалістичний і міметичний, не може на сто відсотків віддзеркалювати справжнє життя, елементи, які в ньому опиняються, підлягають авторській селекції. Тому варто зупинитися на питанні, як виглядає Ольга Кобилянська в чоловічій уяві Я. Яроша, а як бачить її С. Новицька. В обох випадках постать Кобилянської – це (за концепцією Манфреда Пфістера) статичний персонаж, з яким упродовж акції не відбувається жодне перетворення. Очевидно, це не означає, що спосіб його рецепції має незмінну форму [3, с. 213]. Це не персонаж поступово розвиває нові риси, але читач поступово їх відкриває, дедалі глибше входить у розуміння ускладнених стосунків між Кобилянською і її партнерами.

1.1. **Кобилянська на тлі Стефаника**

Ольга Кобилянська, яку малює Я. Ярош, – це, дозволю собі сказати, бронзовий пам'ятник. Уже перші ремарки сугерують читачеві спосіб інтерпретації *dramatis personae*. Автор говорить не

просто про персонажів, а про „видатних письменників української класичної літератури”, більше того, п'єсу закінчує майже божественна фраза: „Кобилянська і Стефаник ідуть до зільника, а, зустрівшись, повертаються обличчям до глядачів і неспішно прямують уперед – у своє літературне безсмертя, в свою вічну славу...” [2, с. 154] У такому режимі думання про героїв не дивно, що автор зосереджується передусім на літературному вимірі життя Кобилянської. Отже, письменників турбують видавничі й суспільні справи, а тільки між рядками проступає відлуння приватних і дуже емоційних сповідей.

О. Кобилянська від самого початку зацікавлена В. Стефаником як потенційним супутником життя. Вона свідома кількох перешкод. Перше – це її вік, про який говорить у такий спосіб, що ми прямо відчитуємо її інтенції. „Як би я собі не вираховувала, що лиш би не робила – а мені... Мені вже. Боже! Які літа... Який вік! (...) А Ви й знаєте, молодий чоловіче, що я старша від Вас... Багато... Та нічого змінити не можна (...) Стефаник... Йому тільки 27 років... У нього будучність” [2, с. 116]. Таку калькуляцію може робити лише жінка, яка думає більше про флірт, ніж про професійні відносини. Її листування повне підтекстів, що вказують на дуже особисту заангажованість. Вона звертається провокаційно: „Напишіть колись до мене, пане Стефаник... Чи, може, Ви боїтеся листів, щоб дехто не подумав чогось такого...” [2, с. 116] Про що йдеться? Що означає „чогось такого”? Мабуть, Стефаник став кимсь важливим для Ольги Кобилянської не тільки в літературному плані, хоч пропонує йому допомогу саме на професійному ґрунті, намагається стати його ментором і скерувати кар'єру письменника в напрямку, який вважає за слушний. Приголомшений Стефаник відповідає: „Ви так остро беретеся до мене, що й відказувати не маю права” [2, с. 115]. Далі Кобилянська цікавиться, як іде його наука в Кракові, і на потіху після мало оптимістичної відповіді додає: „Наука – наукою, а ви мусите писати!” [2, с. 116]. Решта реплік героїв є таким же балансуванням на межі справ професійних і приватних, так ніби ці професійні були лише приводом, щоб увійти в особистий контакт. Але їхні листи-розмови ведуть в нікуди. Створюється враження, що Кобилянська і Стефаник декламують два окремі монологи і не вміють зустрітися у одному ментальному пункті. Може, тому, що Стефаник не думає про їхні стосунки у тих же категоріях, що Кобилянська, хоч іноді сам не знає, як трактувати свої почуття до неї. Є в них щось, чого назвати не вміє, а що його непокоїть: „Ваш лист я закопав. Як ми з мамою перекопували барвінок, то я його закопав і під барвінок! Він мене трохи болів, а ще більше спокою не давав – не було іншої ради” [2, с. 122]. Це дуже цікава сцена, вона асоціюється з малим хлопцем, який, допомагаючи мамі, копає лопаткою і соромливо ховає перед цілим світом свій дитячий секрет. Є у цій поведінці щось незрілого, зокрема й сам Стефаник далі каже: „Але барвінок буде на тім місці, доки я не посивію та все буду собі той лист нагадувати...” [2, с. 122]. Отже, у тих словах відбивається свідомість нетривалого захоплення, притаманного дуже молодим людям. Буває, що Стефаник говорить про потребу близькості і пестощів, але робить це так, ніби вона може бути абстрактною, не пов'язаною з конкретною людиною, а вже напевно не з Ольгою Кобилянською.

А що на це Ольга Кобилянська? Веде свій монолог ніби поруч, паралельно до слів Стефаника, мов її думки захоплені не словами молодого чоловіка, а власною меланхолією, тугою за чимось, дуже неконкретним декадентським страхом. Тобто, коли Стефаник говорить про свої відчуття стосовно листів Кобилянської, вона розповідає про осіннє листя дерев під ногами, яструба, за яким доглядала, чи враження, яке тягне за собою тінь. І навіть дві жахливі розповіді Стефаника про похорон селянської дитини та про батька, який втопив немовля, бо не вмів ним займатися, не відтягують її уваги від власних роздумів. Вона підсумовує їх абстрактними репліками: „Пишіть якнайбільше...” і „Як Ваша мати мається?” Але відповідь на останнє питання, що мама хвора і спухла, також не справляє на письменницю жодного враження. Я. Ярош відразу змінює антураж. У наступній сцені Кобилянська і Стефаник опиняються в купе і ведуть розмову про українську літературу. До теми матері Стефаника Кобилянська повернеться тільки тоді, коли схоче затримати його в рідних краях, щоб був ближче до Чернівців. Ця тема стає виключно беземоційним приводом до реалізації власних планів: „Чому ви свою маму лишаєте і будете лиш зрідка заїжджати? (...) Їй, певно, ліпше з Вами” [2, с. 126].

Раптом Кобилянська мимохідь згадує власну матір, також не зупиняючись на цій темі: „Мати лежала довго хора – тепер їй ніби вже трохи ліпше, і я бодай маю надію, що воно іде до ліпшого. Ну, але про се я не буду довго розповідатись” [2, с. 128]. Хвороби і смерть навіть

найближчих осіб стають для Кобилянської натуральним елементом життєвого пейзажу, в якому немає ясних кольорів, які тільки посилюють притаманне їй екзистенційне страждання. Кобилянська живе наче в паралельному світі, де зовсім інакше біжить час. Створюється враження, що саме той час, його несумісність, інше відчування є основною перешкодою у відносинах Кобилянської і Стефаника. Її турбує згадана вже різниця віку. Кобилянська, якій 35 років, вважає себе старою жінкою без майбутнього, тоді як 27-річний Стефаник у її очах – постійно енергійний молодий чоловік. Це, певно, наслідок загального ставлення Ольги до життя і часу. Її монологи свідчать про неймовірну чутливість на його швидкоплинність. Час, якого боїться Кобилянська, фактично стає її ворогом. Біжить, але не приносить нічого конкретного, залишаючи її в емоційному вакуумі. Навіть через двадцять п'ять років, коли Кобилянська і Стефаник повернуться до листування, виявиться, що для неї усе в світі нетривале й неварте уваги. Вона не вміє тішитися. Як, наприклад, згадує святкування 40-річчя своєї літературної праці? Говорить про квіти й овації, але так само важливий для неї факт, що під час церемонії змерзла в ноги: „Директор гімназії обвив мої ноги своїм зимовим плащем, підшитим хутром, і я сіла так перед публікою" [2, с. 152]. У листах до В. Стефаника щораз повторює слова: самітність, туга, нещастя. А єдиним порятунком може бути „голос його душі" і „м'якість слова". Але Стефаник тих натяків не розуміє. П'єса Я. Яроша – це передусім історія важкої приязні. Важкої, бо створюються враження, що кожне з них мало надію на розвиток стосунків в іншому напрямку. Для Стефаника це була професійна дорога. Він хотів мати ментора і піклувальницю. Імпонувало йому зацікавлення О. Кобилянської його творчістю. Розраховував на допомогу старшої і більш відомої приятельки. В одному листі пише: „Прошу Вас, догляньте, аби Стоцький друкував мою книжечку. Маковей каже, що він друкує книжки по два роки" [2, с. 135]. Кобилянська думала про Стефаника передусім в емоційному плані: хотіла мати коханого. І всі листи – це свідчення її поступового розчарування. Декларації письменниці опинялися без відповіді. Врешті-решт вирішила попросити Стефаника спалити її листа. Автор не виявляє його змісту, лише каже устами одержувача: „Нема єго за що, такого гарного і сердечного, палити (...) Ваш лист такий пестотливий, такий сердечний, що по нім мені якось лекше. Хіба, як цей лист палити, то маю палити все, що є у мене м'якого і гаряче-людського" [2, с. 135]. Можна тільки здогадуватися, якими м'якими й гаряче-людськими пестощами раптом почала соромитися Кобилянська і що, певно, безпосередньою причиною того сорому був факт, що Стефаник не прореагував на них, як вона цього очікувала.

Постать Ольги Кобилянської у цій п'єсі виразно позбавлена емоцій. Більшість діалогів – це розмови про літературу. Але навіть тим нечисленним особистим реплікам бракує відкритості й палу, автор ніби боявся докінчувати фрази, які виразніше визначать стосунки між персонажами.

1.2. **Кобилянська на тлі Маковея**

С. Новицька починає свою розповідь про Кобилянську фрагментом її гуморески „Він і вона". Це не випадковий вибір. Текст у жартівливий спосіб розповідає про зустріч незнайомих. Причому вкладено в нього дуже виразну думку жінки про подружжя: „Щодо мене, то я не віддамся ніколи, хоч старі панни для мене найнесимпатичніший елемент. Але я не зостанусь старою панною; буду собі так – незаміжня жінка, а це щось зовсім інше..." [1]. Так виглядає відправна точка у п'єсі „Я утопилася в тобі". Ніби жартівлива і ніби така, яка передає життєву філософію Ольги Кобилянської. Важко сподіватися, що після таких декларацій що-небудь зможе порушити її спокій і стати джерелом страждань. Чергова сцена тільки зміцнює цю картину, показуючи вже прямо її-Кобилянську стосовно нього-Маковея: „Я пишу до Вас відверто, як пишу лише деяким. Не знаючи мене особисто, Ви написали мені, що вважаєте себе моїм приятелем, цінуючи мій талант. Я Вам за це вдячна... Для моїх знайомих я лише дотепна дівчина, котрій вже час віддаватись і котру деколи добре мати в товаристві" [1]. Отже, такій Кобилянській, міцній, свідомій своєї вартісності, далеко до тремтячої і меланхолійної Кобилянської із п'єси Я. Яроша, котра скаржиться: „Не дуже дбають люди про мене". Кобилянська Новицької іде відважно у майбутнє, в якому „вирішила жити для пера". Але вже чергові сцени вказують на її дедалі більше зацікавлення щойно пізнаним чоловіком: „Коли я вперше побачила його, він видався мені схожим на ведмедя, такого великого, доброго і... білого. Від нього йшло якесь дивне, незвичайне світло. Він увесь був ніби оповитий загадковим сріблястим серпанком. В моїй душі розлилася незрозуміла, невимовна туга і серце гупало, мов у кузні" [1]. Починаються перші жіночо-чоловічі натяки. Ініціаторкою є, без сумнівів, Кобилянська. О. Маковей довго мовчить, тобто упродовж

багатьох сцен С. Новицька не наділяє його власними текстами. Він або читає листи Кобилянської, або ж декламує фрагменти її прози, наче актор. Перша його репліка з'являється у середині п'єси і не звучить для Кобилянської приємно: „Я хотів Вас якнайбільше щадити, не обіцяючи того, що ВЗАГАЛІ НІКОМУ НЕ ДУМАЮ ОБІЦЯТИ. На мене не жде ніяка панна і мене не в'яже з жіночим родом ніяка обіцянка. (...) Я не знаю, що зі мною завтра буде, то як же мені злучати свою непевну долю з чужою?" [1]. Для героїні – це удар. Слова Маковея звучать запізно. Вона вже встигла збудувати у своїй уяві любов – величезну і фантастичну, яка промовляє солодкими словами героїв її власних оповідань і повістей. Отже, після жартівливої зустрічі персонажів оповідання «Він і вона», після кокетливого діалогу Туркині і Гриця з повісті „В неділю рано зілля копала…" інтелектуальний диспут з „Ідеї" раптом зустрічається з цілковитою байдужістю. Невже це все насправді не відбулося, невже ці чергові любовні декларації були тільки витвором її літературного генія, її уяви? Може, то вона сама писала своє життя, затираючи межі між ним і літературою? Колись, коли ще думала про Маковея в ідеалізований спосіб, визнала: „Я собі уявляю; що Ви є gut, тоді маю дуже багато фантазії до балакання – як гадаю, що Ви якийсь дерев'яний, чи там знаю які.., то мені прикро, і я собі міркую, що краще не відзиватися до Вас, бо зараз прийде зимний „душ"і настануть довічні холоди" [1]. Отже, перші справжні слова Маковея принесли саме той „зимний душ" і зламали самовпевненість у людини, яка щойно не хотіла навіть чути про приватне життя. Але слід визнати, що прореагувала на них як справжня емансипована жінка. Тобто переставила наголос із фізичних на духовні прагнення, закидаючи Маковеєві, що бачить у ній виключно „самицю", у той час коли „в кожній людській душі ростуть і квіти, опріч того, що чоловік має своє коріння в землі". Кобилянська С. Новицької відважна й активна у часах, коли право на яку-небудь любовну ініціативу залишалося виключно за мужчиною. „Зимний душ" – це послідовність, з якою вона мусить рахуватися, пропонуючи Маковеєві спільне життя, щоправда, у двох кімнатах, але так чи інакше достатньо інтимне. Героїня п'єси Я. Яроша висилає натяки про самотність і загубленість, героїня С. Новицької каже прямо:„Чи маєте відвагу розпочати життя так, як я Вам пропоную, я маю, А ВИ скажіть рішуче слово. Я піду за Вами" [1].

У цій п'єсі також з'являється тема різниці віку, але, на відміну від попередньої драми, це не є для Кобилянської жодною проблемою: „Я старша роками за Вас, але не відчуваю тої різниці – властиво, що мало би зробити мене „старою"? Я зітру ті роки, і вони не стануть нам на заваді" [1].

Навіть любов вона трактує більш прагматично, а в кожному разі не як аргумент у дискусії про спільне життя: „Про любов я тут не пишу нічого. Це свята велика окрема річ, і я не хочу її тут мішати. Вона є, і є, і ще раз є, і вічно буде" [1]. Тобто Кобилянська зізнається в коханні, але нічого спільного з конкретними планами це зізнання не має. І тільки почуття сорому залишається спільним для обох Кобилянських. Подібно, як у п'єсі Я. Яроша, героїня С. Новицької просить, щоб одержувач спалив її листи. Початково її відносини з Маковеєм мали вимір більш інтелектуальний, його відсутність боліла як брак цікавого співрозмовника, викликала звичайну нудьгу і прирікала на спілкування виключно „з самими мавпами і шимпанзе". Зрештою, тим інтелектуальним вакуумом вона буде лякати Маковея, котрий прийняв рішення одружитися з іншою через (як здається Кобилянській) гроші: „Не кажіть, що ви її любите, бо такі люди, як ви, не закохуються так похапки. За місяць, за два отворяться вам очі і голод душі зачне вас під'їдати" [1]. Але те, що для Кобилянської почалося як приязнь, а закінчилося палким почуттям, для Маковея залишилося виключно на рівні приязні й інтелектуального захоплення: „Заступила любов чесну приязнь, несамолюбну приязнь, і я з доброго приятеля зійшов на Мефістофеля. Яку це роль ви мені призначили?" [1].

С. Новицька завершує свою драму епілогом у формі Езопової казки. Дві чайки (Він і Вона) мають перелетіти море. Він не хоче, щоб Вона з ним летіла, але Вона і так це робить, незважаючи на його погорду і самолюбство. Це метафора стосунків Кобилянської і Маковея, у яких жінка таки залишається моральним переможцем. Останнім акордом є ствердження письменниці: „Я знаю – ЛЮБОВ ДО МАКОВЕЯ поставить мені корону на голову, а не мої літературні твори". Але читач також знає своє: якби не її любов до Маковея, сьогодні про нього пам'ятали б винятково літературознавці і ніхто не робив би його героєм п'єс.

2. Тексти у тексті

Як у п'єсі „Біла Лілія" Я. Яроша, так і у творі „Я утопилася в тобі" С. Новицької велике значення для інтерпретації текстів мають цитати з прози В. Стефаника і О. Кобилянської. Це –

своєрідне зіставлення епічного героя з героєм драматичним. Я. Ярош користується сценами, які показують жахливу біду і нещастя простих людей: біль матері молоденького рекрута, відчай батька солдата, який скоїв самогубство, чи тугу старого селянина, який залишає рідну землю і виїжджає у чужі краї. Історії людських трагедій стають тлом для розповіді Кобилянської про самотність і меланхолію, творячи з них абстрактні цінності. У тексті Я. Яроша конкретизація грає з абстракцією. Але, з другого боку, важко не помітити, що ті приголомшливі історії не народилися б, якби не проза самої Кобилянської, яка звучить далеким відлунням у цілому тексті драми. Отже, письменниця називає по черзі свої різні твори саме на суспільні теми і заохочує Стефаника писати подібні. Інтертекстуальна гра ведеться тут на межі описів меланхолійного стану душі і тих текстів, у яких переважають відчуття суспільних обов'язків. Твір презентує принаймні два прошарки Кобилянської – захований, доступний винятково вибраним, і той зовнішній, який став її літературною візитівкою.

У С. Новицької інтертекстуальність – це забава у відкривання справжнього обличчя Кобилянської. Читач сам собі мусить відповісти на питання, як воно виглядає і де воно знаходиться: у її любовних листах, відважних, але все-таки обмежених умовностями, чи у фрагментах прози, де до кінця не знаємо, чи певні ситуації є віддзеркаленням реальності, чи тільки уявою, або, може, мрією, – і також не знаємо справжньої Кобилянської чи літературної Кобилянської, а якщо літературної – то чи Кобилянської, створеної С. Новицькою, чи „авто-Кобилянської". Авторка п'єси вводить нас у густу павутину значень, у подвійний, а навіть потрійний мімезис. Якщо драма є наслідуванням реальності, а Кобилянська С. Новицької – наслідуванням справжньої письменниці, то ким є героїні творів Кобилянської, через які драматург розповідає свою історію? Отже, наслідуванням наслідуваного образу. У тексті починається гра з читачем, який до кінця не знає, чи то Кобилянська одягнула на своє обличчя маску персонажів, з-під якої виявляються її справжні пристрасті, чи то *dramatis persona,* одягнена в маску Кобилянської, розповідає фабулярний сюжет про кохання.

У п'єсі „Я утопилася в тобі" передбачено, що актори, які грають О. Кобилянську і О. Маковея, мають грати також персонажів цитованих творів. Це викликає додаткові питання про чергові прошарки автоміметизму. У „Білій Лілії" Я. Яроша ситуація виглядає інакше. Автор уже на початку п'єси передбачає, що герої оповідань Стефаника – це окремі персонажі, й називає їх іменами з оригінальних творів, виразно відокремлюючи їхні історії від головного сюжету.

Інтертексти, якими користувалися обидва драматурги, стають своєрідною формою експресії *dramatis personae*. Оскільки їхня сценічна поведінка є дуже стриманою, обмеженою до читання чужих або висловлювання власних листів, з невеликою кількістю руху у просторі, єдиний спосіб, щоб надати динаміки їхнім емоціям, – це перенести їх у вимір „інтер", створити напруження між двома різними текстами, ніби емоції, яких не вміють висловити герої п'єс у взаємних відносинах, мали бути висловлені їх персонажами у штучних літературних умовах.

Кожен з авторів запропонував власну інтерпретацію постаті Ольги Кобилянської, Василя Стефаника і Осипа Маковея. Цікаво, що Я. Ярош, який хотів створити дуже точний образ реальних персонажів, трактуючи їх у майже божественний спосіб, створив передусім образ ідей, занурених у літературу, і екзистенційні диспути. Натомість С. Новицька, яка відштовхнулася від узагальнення, розповіла дуже емоційну історію пристрастей, надії і страждання.

Література

1. Новицька С. Я утопилася в тобі [Машинопис].
2. Ярош Я. Біла Лілія (Ольга Кобилянська і Василь Стефаник) / Ярослав Ярош. Бібліотека журналу „Україна", 1999.
3. Baluch W., Sugiera M., Zając J. Dyskurs, postać i płeć w dramacie / Baluch Wojciech, Sugiera Małgorzata, Zając Joanna. – Kraków, 2009.